

THEATER

IN THE ENCOUNTER
SPEELT GELUID EEN
GLANSROL

TUSSEN DE OREN

Tijdens de laatste editie van het Holland Festival was het Britse theatergezelschap Complicite te gast met *The Encounter*: een solo van artistiek leider Simon McBurney met een wel heel bijzonder geluidsonwerp. Jorg Schellekens dompelt zich onder in een totaalervaring. | TEKST: JORG SCHELLEKENS |

Het eerste wat opvalt bij binnenkomst in de zaal is het kunsthoofd, dat op een standaard op het verder vrij kale toneel staat. Het tweede zijn de koptelefoons op de stoelen, die het publiek op moet zetten. Meteen bij aanvang vertelt Simon McBurney over het speciale geluidsonwerp van deze voorstelling. Zijn stem klinkt via een draadloze microfoon,

maar zoals hij demonstreert heeft hij er nog meer tot zijn beschikking. De bijzonderste is een binaurale microfoon die is ingebouwd in het kunsthoofd: een Neumann KU-100, bijgenaamd Fritz.

'Fritz' heeft twee microfoons op de plekken van de oren, gescheiden door het kunsthoofd, net zoals een mensenhoofd

Het scala aan geluidstechnieken in 'The Encounter' wordt zo virtuoos ingezet dat je als toeschouwer vergeet dat je tot in detail weet met welke middelen de illusie wordt gecreëerd.

FOTO: ROBBIE-JACK

tussen het linker- en rechteroor in zit. Het effect van die scheiding tussen beide oren op onze waarneming is precies wat de binaurale techniek probeert te reproduceren. De manier waarop we geluid in de fysieke werkelijkheid waarnemen, wordt beschreven door de zogeheten *head related transfer function*. Een akoestisch geluid bereikt normaliter onze beide oren, maar nooit precies tegelijkertijd en precies even luid. Door die verschillen kunnen we het punt van herkomst van een geluid in een ruimte bepalen.

Binauraal geluidsbeeld

Een opname gemaakt met een binaurale microfoon levert een geluidsbeeld op dat ruimtelijk extreem accuraat is,

mits je het beluistert met een koptelefoon. Als McBurney in een oor van Fritz fluistert en er zelfs even in blaast, voelt dat direct enorm realistisch. Behalve als live microfoon op het toneel is de KU-100 gebruikt om een deel van de *soundscape* op te nemen. Ook heeft McBurney een kleine draadloze speaker waarmee hij opnames ter plekke afspeelt, die je als toeschouwer weer hoort via de KU-100. Verder staan op het toneel twee conventionele draadloze microfoons, met mogelijkheid tot stemvorming als de acteur in de rol van een van de personages stapt. Met een pedaal kan hij ook nog delen van het live geluid ter plekke *lopen*.

Een breed scala aan mogelijkheden, dat zo virtuoos wordt ingezet dat je ondanks het technische exposé van McBurney al snel volledig bent ondergedompeld in het verhaal. De techniek wordt weer transparant; je vergeet dat je tot in detail weet met welke middelen de illusie wordt gecreëerd. De hele avond zie je toeschouwers opeens opzij kijken, omdat een onverwacht geluid zich naast hen lijkt te bevinden in het binaurale geluidsbeeld. Ook als een mug zo ongeveer in het oor lijkt te kruipen is die illusie zo sterk dat veel mensen de reflex hebben om het insect daadwerkelijk weg te vegen.

Woordloos communiceren

McBurney kreeg het idee voor deze voorstelling toen hij jaren geleden het boek *Amazon beaming* van Petru Popescu las. Het is het waargebeurde verhaal van ontdekkingsreiziger

Loren McIntyre. Eind jaren 60 werd hij in het Amazonegebied enige maanden vastgehouden door de Mayoruna, een stam die nog nauwelijks in contact was geweest met de westerse beschaving. Daar raakte hij ervan overtuigd dat hij zonder gemeenschappelijke taal en zonder daadwerkelijk te spreken kon communiceren met het stamhoofd; een op telepathie lijkend fenomeen dat McIntyre *beaming* noemde. Uit angst voor gek te worden verklaard hield hij zijn ervaringen lange tijd voor zich, tot Popescu hem overhaalde om erover te vertellen.

Het voortraject van *The Encounter* verliep op de voor Complicite typerende collectieve werkwijze. McBurney sprak met wetenschappers, filmmakers en schrijvers, over het bewustzijn, woordloos communiceren en de oorspronkelijke be-

Als McBurney in een oor van Fritz fluistert en er zelfs even in blaast, voelt dat direct enorm realistisch

woners van het Braziliaanse regenwoud. Daarnaast hield hij workshops met een uitgebreid artistiek team, om concepten en ideeën te onderzoeken.

Ook de eerste experimenten voor het geluidsontwerp stammen uit deze periode. De makers speelden bijvoorbeeld met de samenhang tussen beeld en geluid, en hoe wat je ziet beïnvloedt wat je hoort of denkt te horen. Tijdens een van de workshops brachten de interdisciplinaire kunstenaars Lundahl & Seidl hun KU-100 mee, wat uiteindelijk de aanleiding bleek om de hele voorstelling binauraal te maken. Alles bij elkaar nam het voortraject vijf jaar in beslag. Natuurlijk bereikten lang niet alle ideeën de eindfase, maar je voelt aan alles dat het een gelaagde voorstelling is waarin elk detail doordacht is – zonder overigens ontoegankelijk te worden.

Muggen en een Cessna

Het geluidsontwerp werd ontwikkeld onder leiding van Gareth Fry. Hij werkt al geruime tijd met Complicite en heeft een indrukwekkende staat van dienst, met geluidsontwerpen voor onder andere Katie Mitchell en de opening van de Olympische Spelen in Londen in 2012. Naast Fry en co-ontwerper Pete Malkin zijn ook de twee geluidstechnici nauw bij het ontwerp betrokken. Vanwege de complexiteit en improvisatiemogelijkheden werd voor een duo gekozen: Helen Skiera bedient de microfoons en stemeffecten en Ella Wahlström de instarts en volumes van de *soundscape* onderdelen. Fry ontdekte dat binauraal opgenomen geluiden niet goed samengaan met 'normale' mono- of stereo-opnames. Zijn grote geluidenbibliotheek was dus niet zomaar bruikbaar. Daarom worden bepaalde geluiden op het toneel afgespeeld met een draadloze speaker, waarna het publiek ze hoort via de binaurale microfoon. De plek waar McBurney de speaker houdt, bepaalt de plaatsing in het geluidsbeeld. Daarnaast werd er veel nieuw, bijzonder geluidsmateriaal

THE
24/7
AUDIO
SPECIALISTS

www.theaudiospecialists.eu - Tel. NL: +31(0)55 538 66 88 | BEL: +32 63 33 90 25 | DE: +49 2161 9499 006

Aukes Verkoop & Verhuur

THEATER
TECHNIEK
VERKOOP

ChamSys

EUROTRUSS

rainbow
COLOUR CHANGERS

SPOTLIGHT
professional lighting for the performing arts

SMOKE FACTORY

FOG GENERATORS NEBELMASCHINEN

+SWISSON

carhartt

Veemarkt 44a | 1019 DD Amsterdam | 020-4624992 | sales@aukes.nl | www.aukes.nl

Met een draadloze speaker speelt McBurney geluiden af op het toneel, waarna het publiek ze hoort via de binaurale microfoon.

FOTO: GIANMARCO BRESADOLA

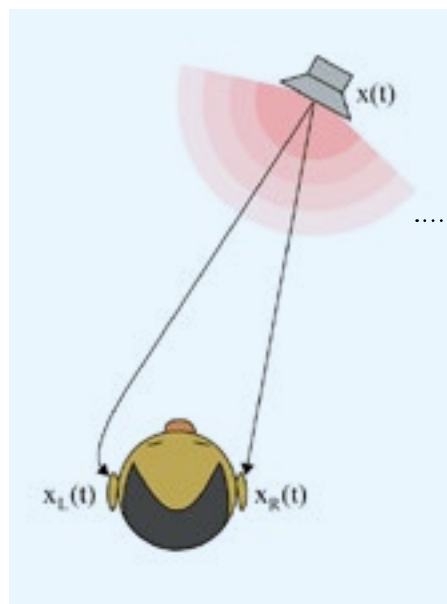
opgenomen. Zo ging Fry met McBurney naar de Mayoruna in het Amazonegebied voor binaurale opnames, die hij aanvulde met opnames gemaakt in Engeland. In Londen legde hij het geluid vast van exotische muggen in een instituut voor tropische geneeskunde en van een gehuurd Cessna-vliegtuigje om de aankomst van McIntyre in het regenwoud na te bootsen.

Intercomsysteem

Een opmerkelijke technische keuze zijn de bedrade koptelefoons voor het publiek. Fry vond de geluidskwaliteit van draadloos niet goed genoeg. Dus werd een systeem ontwikkeld om 540 stoelen van een koptelefoon en bekabeling te voorzien. Fry kreeg Sennheiser zover dat ze het project ondersteunden en 540 HP-02-koptelefoons leverden. Het geheel moest relatief eenvoudig vervoerbaar zijn, want de voorstelling doet sinds de première in 2015 allerlei theaters en landen aan.

De kwaliteit van de hele keten, van microfoon tot koptelefoon, is opvallend goed. Er werd ook een uitgebreid intercomsysteem bedacht voor de medewerkers. Want hoewel McBurney alleen op toneel staat, was er tijdens de montage communicatie nodig tussen een flink aantal ontwerpers, assistenten en technici. Niet zo eenvoudig, als je bedenkt dat iedereen permanent een koptelefoon op heeft, omdat dat de enige manier is om de voorstelling te volgen.

De 'head related transfer function' beschrijft hoe we geluid waarnemen. Een akoestisch geluid bereikt beide oren, maar nooit precies tegelijkertijd en precies even luid. Daardoor kunnen we de locatie ervan bepalen.

Enorme intimiteit

De koptelefoons blijken inhoudelijk al snel volledig verweven met het verhaal. De twijfels van McIntyre over wat hij wel en niet echt hoort en waarneemt worden invoelbaar door het perspectief van de koptelefoon. McBurney stapt letterlijk in de rol van McIntyre, door gebruik van onder meer een Amerikaans accent en een lager en voller gemaakte stem. Maar door de soundscape krijg je juist het idee in het hoofd van dit personage te zitten in plaats van er als toeschouwer naar te kijken. Het effect is een enorme intimiteit. Je hebt het idee dat het verhaal alleen aan jou wordt verteld en vergeet de rest van het publiek. De link met McIntyre die in zijn eentje verdwaalt in het regenwoud en bij een stam terecht komt waar hij zich nauwelijks toe kan verhouden is snel gelegd. McBurney vlecht zijn persoonlijke verhaal knap door de verhalen van McIntyre en Popescu. Scènes uit het verhaal van McIntyre worden plots onderbroken door opnames van het dochtertje van McBurney dat de werkkamer binnenkomt waar Fritz staat opgesteld en hij aan de voorstelling werkt. Eenvoudige live geluiden zoals een zakje chips dat hij voor haar opent, vormen vaak de opmaat voor andere klanken die ons associatief terugbrengen in het verhaal van Popescu en McIntyre. De natuurgetrouwe, documentaire geluiden raken in de loop van het verhaal steeds meer verweven met een andere, meer muzikale en abstracte laag in de soundscape. McBurney is een geweldige performer die teruggaat naar een oervorm van theater, het simpelweg vertellen van een verhaal. Tegelijkertijd beheersen hij en zijn team de techniek zo goed en vloeiend dat hij er één mee wordt. Het resultaat is bijzonder theater. <<

Kijk op tinyurl.com/binauraal (met koptelefoon!) voor een korte indruk. Verder meer info op:

www.complicite.org

www.complicite.org/encounterresource

www.garethfry.co.uk